

el-Cüveynî, Gazzâlî ve Ebû İshâk el-İsfe-râyînî gibi Eş'arî âlimlerinin görüşlerine rastlanmaktadır. Ammâr Tâlibî, İbnü'l-Arabî'nin Doğu gezisi esnasında topladığı kitapların listesini verirken Ebû'l-Kâsım el-Kuseyrî'nin *Esmâ'ullâhi'l-ğüs-nâ'sı* ile İbn Fûrek'in *el-Esmâ' ve's-şifât*'ını da zikreder (*Ârâ'ü Ebî Bekr*, I, 65; II, 505). Müellifin bunlardan da istifade etmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca *el-Emedü'l-ağşâ* ile Abdülkâhir el-Bağdâdî'ye ait *el-Esmâ' ve's-şifât* arasındaki metot ve muhteva benzerliğine bakarak İbnü'l-Arabî'nin Bağdâdî'den faydalandığını söylemek mümkündür.

el-Emedü'l-ağşâ'nın, tesbit edilebil-diği kadarıyla Türkiye kütüphanelerinde bulunan iki yazma nüshasından başka (Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 499; Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 371) Rabat'ta (Hizânetü'l-vesâik, nr. K. 4; el-Hizânetü'l-Haseniyye, nr. 2872, el-Hizânetü'l-âmme, nr. K. 2670, son kısmı eksik) ve Râmpûr State Library'de de (bk. Brockelmann, I, 733) nüshaları mevcuttur.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *el-Emedü'l-ağşâ*, Üsküdar Selim Ağa Ktp., nr. 499; a.e., Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 371; a.mlf., *Kânû-nû't-te'vîl* (nşr. Muhammed es-Süleymânî), Beyrut 1990, s. 130, 242, 278, 300, 306, 329, 342, 361; a.mlf., *Ahkâmü'l-Kur'an*, II, 802, 808, 815; a.mlf., *Ârizatü'l-Ahvezi*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübü'l-ilmîyye), XIII, 34, 43; a.mlf., *el-Avâsım* (İstanbul), nâşir Muhibbüddin el-Hatîb'in mukaddimesi, s. 21-22; Makkarî, *Nefhu't-ğib*, II, 242; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 733; Ammâr Tâlibî, *Ârâ'ü Ebî Bekr b. el-'Arabî el-Kelâmîyye*, Cezayir, ts. (eş-Şirketü'l-Vataniyye), I, 65, 74, 261; II, 505; Saîd A'râb, *Ma'a'l-Kâdî Ebî Bekr b. el-'Arabî*, Beyrut 1987, s. 127-128.

İLYAS ÇELEBİ

EMEL

(الأمل)

Gerçekleştirilmesi uzun zamana bağlı ümit ve arzular için kullanılan bir terim.

Arapça'da "istemek, ummak" anlamında bir masdar olup sözlüklerde genellikle *recâ* ile eş anlamlı bir isim olarak kullanıldığı belirtilir. Ancak bazı dilciler, emelin gerçekleştirilmesi uzun zamana bağlı bulunan istekleri, *recânın* orta vadedeki beklentileri ifade ettiğini, kısa sürede gerçekleşmesi umulan şeyler içinse *tama*' (tamah) kavramının kullanıldığını söylemişlerdir (Feyyûmî, *Mişbâhu'l-münir*, "eml" md.; *Tâcü'l-arûs*, "eml" md.). Emel

kelimesi Kur'an-ı Kerim'de biri "insanı oyalayan, âhretini unutturan dünyevî arzu ve tutkular" (el-Hicr 15/3), diğeri de mutlak olarak "arzu edip ümit bağlama" (el-Kehf 18/46) anlamına gelecek şekilde iki âyette geçmektedir. İkinci âyette, "hem sevap yönünden hem emel yönünden daha hayırlı" olarak nitelendirilen "bâkî olan sâlih işler" Allah rızasına uygun düşen ibadetler, zikirler, dünya ve âhret için faydalı, özellikle âhirette en güzel âkubeti elde etmeye yarayan hayırlı işlerin tamamı şeklinde yorumlanmıştır (Taberî, XIV, 5; İbn Kesir, II, 422).

Emel kavramı hadislerde daha sık geçmektedir (bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, "eml" md.). Bu hadislerde ve zamanla bunlar etrafında gelişen yorum ve tahlillerde emelin, çoğunlukla zühdün karşıtı olarak temelinde bedenî hazların tatmini ve dünya sevgisi bulunan arzuları ifade etmek üzere kullanıldığı; insanın uzun vadeli arzular taşıması, zihnini yoğun bir şekilde bunlarla meşgul etmesi ve çabalarını büyük ölçüde bu arzuların gerçekleştirilmesi yolunda harcamasına tül-i emel, istek ve arzularına sınır koyarak özellikle âhret hayatı için yararlı olacak işlere önem vermesine de kasr-ı emel denilmiştir. Hz. Peygamber'in, "Yaşlı kişinin bütün güçleri zayıflasa da dünya sevgisi ve uzun emeller konusunda gönlü hep genç kalır" (Buhârî, "Rikâk", 5) mealindeki hadisini de dikkate alan müslüman ahlâkçılar emelin bütünüyle söndürülmesinin mümkün olmadığını, hatta hırsa dönüşmediği sürece insana yaşama arzusu ve istikbal ümidi veren olumlu bir emel duygusunun faydalı ve gerekli olduğunu düşünmüşlerdir. Mâverîdî bu görüşü âriflerden birine isnat ettiği, "Emel ümmet için rahmettir; eğer emel olmazsa işlerin çoğu yüzüstü kalır, hayat bağları kopar" şeklindeki rivayetle teyit eder (*Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*, s. 108).

İslâm ahlâkçıları içinde emel konusu en geniş şekilde ele alanlardan biri olan Gazzâlî, emele dair bazı hadis ve haberleri naklettikten sonra tül-i emelin genellikle bilgisizlik ve dünya tutkusundan kaynaklanan psikolojik sebeplerini incelemekte ve bunlardan kurtulmak için güçlü bir âhret imanına dayalı çareler göstermektedir (*İhyâ'*, IV, 452 vd.).

Hz. Peygamber'in, emel duygusunu ve bu duygunun insan hayatı içindeki yerini bazı geometrik şekiller çizerek açıkladığını anlatan bir rivayet, hadis ve ahlâk âlimlerinin geniş ölçüde dikkatini çekmiştir. Başta Buhârî olmak üzere birçok

hadis kaynağında yer alan bu rivayete göre Hz. Peygamber toprağa önce bir kare çizmiş, karenin ortasından dışına taşacak şekilde uzun bir çizgi ve bunu dik olarak kesen paralel çizgiler çekmiştir. Resül-i Ekrem, merkezinde insanın bulunduğu bu karenin insanı kuşatan ecel, dışarı taşan çizginin insanın emeli, bu çizgiyi kesen paralel çizgilerin de insanın hayatta karşılaştığı kaçınılmaz sıkıntı ve üzüntüler olduğunu belirtmiştir. Kaynaklarda bu hadisteki şekilleri tasvir etmek üzere farklı çizimler yapılmıştır. Meselâ İbn Hacer el-Askalânî'nin *Fethu'l-bârî* adlı Buhârî şehinde beş değişik çizim görülmektedir (XXIV, 13).

BİBLİYOGRAFYA :

Feyyûmî, *el-Mişbâhu'l-münir*, "eml" md.; *Tâcü'l-arûs*, "eml" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "eml" md.; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "eml" md.; Buhârî, "Rikâk", 3, 4, 5, 7; Tirmizî, "Edeb", 83; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, Kahire 1945, XIV, 5; Mâverîdî, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*, İstanbul 1304/1886, s. 108; Gazzâlî, *İhyâ'*, IV, 452-455; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Kahire), II, 386; İbn Kesir, *Tefstrü'l-Kur'an*, İstanbul 1985, II, 422; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Sa'd), XXIV, 10-13; Elmâlılı, *Hak Dini*, V, 3038.

M. ZEKİ DUMAN

EMEVLER

(الأمويون)

Hulefâ-yi Râşidin'den sonra
661-750 yılları arasında
hüküm süren ilk İslâm hânedanı.

I. SİYASİ TARİH

II. MEDENİYET TARİHİ

I. SİYASİ TARİH

Hulefâ-yi Râşidin döneminden sonra (632-661) Suriye'nin merkezi Dimâşk'ta kurulan İslâm tarihinin bu ilk hânedan-devleti, adını kurucusu Muâviye b. Ebû Süfyan'ın mensup olduğu Benî Ümeyye (Ümeyye oğulları, Emevîler) kabilesinden almıştır. Muâviye ve ondan sonraki iki halife bu kabilenin Süfyânî kolundan, diğer on bir halife ise aynı ailenin Mer-vânî kolundandır.

Adını Ümeyye b. Abdüşems'ten alan Benî Ümeyye kabilesi Câhiliye döneminde Mekke idaresinde önemli bir yere sahipti. Şehrin ve Kâbe'nin idaresiyle ilgili olarak kabileler arasında dağıtılan görevlerin en önemlilerinden olan başku-mandanlık vazifesi bu kabile tarafından yürütülüyordu. Hac için Mekke'ye gelen Araplar'a su ve yiyecek temini görevleri ise Hz. Peygamber'in kabilesi Benî Hâşim'in uhdesinde bulunuyordu. Hâşimî-